

ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಮಡದಿ ಶರಣೆ ಕೇತಲದೇವಿ.

ಡಾ. ರವೀಂದ್ರ ಕುಂಬಾರ

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ

ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ

ಸರಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು

ಕಮಲಾಪುರ, ಕಲಬುರ್ಗಿ.

Article Link: <https://aksharasurya.com/2023/07/ravindra-kumbar/>

ಬಸವಪೂರ್ವಯುಗ, ಬಸವಯುಗದ ಅನೇಕ ಶಿವಶರಣ-ಶರಣೆಯತರ ಕಾಲ-ದೇಶ, ಪರಿಸರ, ಅವರ ಬದುಕಿನ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇತಿಹಾಸ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣವಿಲ್ಲ. ಈ ಕುರಿತು ಸರಿಯಾದ ನಿಟ್ಟಿನ ಸಂಶೋಧನಾ ಅಧ್ಯಯನದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ.

ನಮ್ಮೆಲ್ಲ ಪುರಾಣ, ಕಾವ್ಯ, ಶಾಸನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಕನ್ನಡ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನಾನುರಾಗಿಯಾಗಿ, ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯ ಮತ್ತು ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಶರಣೆ ಕೇತಲದೇವಿ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಲೆಮರೆಯ ಕಾಯಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗುಂಡಯ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿದ್ದರೆ, ಕೇತಲದೇವಿ ವಚನಕಾರ್ತಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಜೀವನದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಆಕರಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಪ್ರಬಂಧವಾಗಿದೆ.

ಶರಣೆ ಕೇತಲದೇವಿ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಇಂದಿನ ಭಾಲ್ಕಿ ತಾಲೂಕು (ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ), ಆಕೆಯ ಪತಿ ಶಿವಶರಣ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಕೂಡಾ ಹೌದು. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಚರಿತ್ರೆಯ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಏಳು-ಬೀಳುಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. ಶಾಸನ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಲ್ಕಿ ಪ್ರದೇಶದ ಉಲ್ಲೇಖ ಹೀಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಬಲ್ಲುಕ್ಕೆ, ಭಲೂಂಕ, ಬಲುಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು, ಜನಪದರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ 'ಬಲಕೇರಿ' ಎಂದು, ಭಾಲ್ಕಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 11ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾಲ್ಕಿ ಪ್ರದೇಶವು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ವಾರಂಗಲಿನ

ಕಾಕತಿಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸ ಭೂಲೋಕ ಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ.1100 ರಲ್ಲಿ ಭಾಲ್ವಿಯನ್ನು ಕುಮಾರ ಹೆಮ್ಮಡಿ ದೇವನು ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನು ಶಿವಶರಣರಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನಾಗಿ ಹಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದಾನ, ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. 'ಬ್ರಹ್ಮಗುಂಡೇಶ್ವರ' ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಓರ್ಗಲದ ಗಣಪತಿರಾಯನ ಸಾಮಂತನಾಗಿ ಭಾಲ್ವಿಯನ್ನು ಕೇಶವರಾಯ ಅರಸನು ಆಳಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ಶರಣೇಕೇತಲದೇವಿಯ ಜೀವನ: ಶರಣೇ ಕೇತಲದೇವಿ ಬಸವ ಪೂರ್ವದ ವಚನಕಾರ್ತಿ, ಶಿವಶರಣ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ. ಈಕೆ ಜನಿಸಿದ್ದು ಭಾಲ್ವಿಯ ಪಕ್ಕದ ಕೈಲಾಸಪುರದಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಸೋಮಯ್ಯ, ತಾಯಿ ಮಹಾದೇವಿ ಈಕೆಗೆ ಸಹೋದರನೊಬ್ಬನಿದ್ದನು. ಆತನ ಹೆಸರು 'ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯನೆಂದು'. ಈತನಿಗೆ ಶರಣ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನವರ ಸಹೋದರಿ ನೀಲಮ್ಮಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖ ಬ್ರಹ್ಮಗುಂಡೇಶ್ವರ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಶಿವಪುರದ ಪಕ್ಕದ ಊರುಗಳಾದ ಕೈಲಾಸಪುರ ಮತ್ತು ಬಲೈಂಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಶರಣ ಬಂಧುಗಳಾದ ಸತ್ಯಣ ಮತ್ತು ಸೋಮಯ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಒಬ್ಬರನೊಬ್ಬರು (ಎದುರು-ಬದುರು) ಪರಸ್ಪರ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಸೋಮಯ್ಯನ ಮಗಳಾದ ಕೇತಲೆಯನ್ನು ಗುಂಡಯ್ಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಸತ್ಯಣನ ಮಗಳಾದ ನೀಲಮ್ಮಳನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದರು. ಮುಂದೆ ಗುಂಡಯ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯರು ಭಾವ ಮೈದುನರಾದರು (ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಬ್ರಹ್ಮ ಗುಂಡೇಶ್ವರ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗುಂಡಯ್ಯ ಶಿವಶರಣ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನೇ ಎಂಬುದು ಇನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಶೋಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ). ಹೀಗೆ ಕೇತಲದೇವಿಯ ವಿವಾಹ ಗುಂಡಯ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಆಯಿತು. ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಗುಂಡಯ್ಯ ಭಲ್ವಿಯ ಪುರದಿ ತಮ್ಮ ಕುಲ ಕಾಯಕ (ಕುಂಬಾರಿಕೆ) ಮಾಡುತ್ತಾ ನಿತ್ಯನೇಮದಿಹಾಚಿತ್ತಜಾರಿಯ ಲಿಂಗ ಪುಜೆಯು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡತಲುತ್ತಮರು ತಾವೆನಿಸಿ ಇಬ್ಬರು ದಂತಿಗಳು ಭಕ್ತಿ ಭಾವದೊಳು ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಬ್ರಹ್ಮಗುಂಡೇಶ್ವರ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

ಜನಪದ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಹಂತಿಯ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಅನೂನೃವಾದ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. "ಸತಿ ಪತಿಗಳಿಗೊಂದಾದ ಭಕ್ತಿ ಹೀತವಾಗಿಪ್ಪುದು ಶಿವಂಗಿ" ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಅವರ ಸಂಸಾರ ಜೀವನವಿತ್ತು.

ಬಲಕೇರಿ ಗುಂಡಯ್ಯ ಬಲವಂತ ಶಿವಭಕ್ತ
ಕುಲವಂತ ಶರಣ ಕುಂಬಾರ ಕಾಯಕವು
ಕುಲಗಲಸ ನಿತ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ

ಈ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಂಡಯ್ಯನು ಒಬ್ಬ ಶಿವಭಕ್ತ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವನು ಕುಂಬಾರ ಕುಲದವನಾಗಿದ್ದು, ಕುಂಬಾರಿಕೆ ತನ್ನ ಕಸುಬನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅಂಶ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹದು. ಇನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಚರಣದಲ್ಲಿ:

ಮಡದಿ ಕೇತಲದೇವಿ ಒಡನಾಡಿ ಗುಂಡನಿಗೆ
ಎಡಬಿಡದೆ ಸೇವೆ ಮಾಡತಲಿ ಬತ್ತಿಯೊಳು
ಬಿಡದೇವಿ ಎಣ್ಣೆಯರಿದಂತೆ

ಕೇತಲದೇವಿ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ, ಅವನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ, ಹೇಗೆ ದೀಪದ ಬತ್ತಿ ಎಣ್ಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಬೆಳಗುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆ, ಆಕೆ ಗುಂಡಯ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇತಲದೇವಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ:

1. ಭೀಮಕವಿಯ ಬಸವ ಪುರಾಣ (1339) ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶರಣೆಯರ ಕುರಿತು ಹೇಳುವಾಗ ಶಿವಶರಣ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಕೇತಲದೇವಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಸೇವಕರ ಗೌರವ್ಯ, ಕೇತಲದೇವಿ, ವೀರಲದೇವಿ,
ಕಮಲದೇವಿ, ಹೂವಿನಲ್ಲಮದೇವಿ, ಚಿಕ್ಕದೇವಿ, ಕಮಳಾದೇವಿ
ರಮಾದೇವಿ, ಸಿದ್ಧದೇವಿ, ವಿಮಳಾದೇವಿ, ಉಮಾದೇವಿ

2. ಭೂವನಕೋಶ: ಶರಣೆ ಕೇತಲದೇವಿಯ ಜೀವನದ ಒಂದು ಘಟನೆಯನ್ನು ಭೂವನ ಕೋಶ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ.

“ಪತಿಯ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಪರಮನಿಷ್ಠಳೂ ವ್ರತಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತುಳ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತಳೂ ಆದ ಕೇತಲದೇವಿಯು ನಿತ್ಯವೂ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪಾವಡವನ್ನು ಹಾಕುವ ವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಂದು ದಿನ ಪಾವಡ ದೊರೆಯದಿದ್ದಾಗ ತನ್ನ ಶಿವನಿಷ್ಠೆಗೂ, ವ್ರತಾಚರಣೆಗೂ, ಧಕ್ಕೆ ಬರುವುದನ್ನೂ ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಆ ಪಾವಡಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ತನ್ನದೆಯ ಚರ್ಮವನ್ನೇ ಹರಿದು ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಧರಿಸಲು ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನಂತೆ.”

3. ಕೇತಲದೇವಿಯ ವಚನಗಳು:

ಶರಣೆ ಕೇತಲದೇವಿ ಪತಿಯ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪರಮ ನಿಷ್ಠೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಚನ ಕಾರ್ತಿಯು ಆಗಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಬಹಳಷ್ಟು ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಮೂರು ವಚನಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಕುಂಭೇಶ್ವರ ಎಂಬುದು ಅವಳ ವಚನಾಂಕಿತ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ವ್ರತ ಮತ್ತು ಶೀಲಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ ಅಂಶಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಹದಮಣ್ಣಲ್ಲದೆ ಮಡಕೆಯಾಗಲಾರದು
ವ್ರತ ಹೀನನ ಬೆರೆಯಲಾಗದು
ಬೆರೆದಡೆ ನರಕ ತಪ್ಪದು
ನಾನೊಲ್ಲ ಬಲ್ಲನಾಗಿ ಕುಂಭೇಶ್ವರ.

ಮಡಿಕೆ ಮಾಡುವ ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಬಂದ ಈಕೆ ತನ್ನ ಕಾಯಕದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಮಡಿಕೆ ಮಾಡಲು ಮಣ್ಣು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹದವಾಗಿರಬೇಕು. ಹದವಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವ್ರತಭ್ರಷ್ಟರ ಸಹವಾಸ, ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ನರಕವೇ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟ ಬುತ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಲಿಂಗವಂತರ ಲಿಂಗಾಚಾರಿಗಳ ಅಂಗಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತವ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು
ಅದೆಂತೆಂದಡೆ
ಭಿಕ್ಷು ಲಿಂಗಾರ್ಪಿತ ಗತ್ತಾ ಭಕ್ತಸ್ಯ ಮಂದಿರಂ ತಥಾ
ಜಾತಿ ಜನ್ಮ ರಚೋಚ್ಚಿಷ್ಟಂ ಪ್ರೇತಸ್ಯ ಐವಿವರ್ಜಿತಃ
ಇಂತಂದುದಾಗಿ, ಕಾಣುದದನೆ ಚರಿಸದೆ ಕಂಡುದನು ನುಡಿಯದೆ
ಕಾಣುದದನ್ನು ಕಂಡುದನು ಒಂದೆ ಸಮವೆಂದು ಅರಿಯಬಲ್ಲರೇ
ಕುಂಭೇಶ್ವರ ಲಿಂಗವೆಂಬನು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ವಚನದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗನಿಷ್ಠೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗಾಚಾರಿಗಳು ಲಿಂಗವಂತರ ಮನೆಯ ಅಂಗಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು. ಶಿವಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂದೇಹದಿಂದ ಕಾಣುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಕೇತಲದೇವಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಚನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾಳೆ.

ಕೊಟ್ಟಡಕೆಯ ಕಟ್ಟಲು ಬಲಿವುದೆ?
ವ್ರತ ಹೋದಲ್ಲಿ ವ್ರತವಿಷ್ಟುದೇ
ಕಟ್ಟ ಕಣ್ಣಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿಯುಂಟೆ?

ಭವ ಹರಕುರುಂಗೇಶ್ವರ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ.

ಇಲ್ಲಿಯ ವಚನಾಂಕಿತ ಕುಂಭೇಶ್ವರ ಬದಲಾಗಿ “ಕುರುಂಗೇಶ್ವರ” ಎಂದು ಹಸ್ತಾಸ್ಥಾಲಿತೃವಾಗಿರಬಹುದೇ? ಎಂಬುದು ಶೋಧಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಶಿವರಣೆಯ ವಚನ ಸಂಪುಟ-5, ಸಂ: ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ, ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ.
2. ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯ (ಒಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪರಿಶೀಲನ), ಪ್ರೊ. ಎಸ್. ಎಸ್. ಭೂಸರಡ್ಡಿ, ಪ್ರೊ. ಸುಲೋಚನ ಸಂ. ಮಟ್ಟ, 1991, ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ಅನ್ನದಾನೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಠ, ಮುಂಡರಗಿ.
3. ಬ್ರಹ್ಮಗುಂಡೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ಕುಲಾಲ ಅಮರೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಬಳಗಾನೂರ, 1988.